

मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी (CTO), कृत्रिम बुद्धिमत्ता व ॲप्लिकेशन नाविन्यता केंद्र, मुंबई, यांना कृषि विभागातील सर्व IT व डिजिटल उपक्रमांचे “तांत्रिक प्रमुख (Technical Head)” म्हणून नामनिर्देशीत करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन

कृषि, पशुसंवर्धन, दुग्धव्यवसाय विकास व मत्स्यव्यवसाय विभाग,
शासन निर्णय क्र. अे.आय-२०२५/प्र.क्र.२३९/१३-अे
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा रोड,
मंत्रालय विस्तार भवन, मुंबई-४०० ०३२
दिनांक: ०९ डिसेंबर, २०२५

संदर्भ :- कृषि व पदुम विभागाचा शासन निर्णय क्र.ए.आय-२०२५/प्र.क्र.१०६/१३अे, दि.२४.०६.२०२५.

प्रस्तावना :-

कृषि विभागाने गेल्या काही वर्षात शेतकरी, अधिकारी-कर्मचारी व योजनांच्या अंमलबजावणीसाठी विविध IT प्रणाली व डिजिटल प्लॅटफॉर्म विकसित केले असून सदर प्रकल्प वेगवेगळ्या काळात व तात्कालीन गरजा लक्षात घेऊन विकसित झाले आहेत. सदर प्रणाली प्रामुख्याने कृषि आयुक्तालय, नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प, SMART प्रकल्प इ. कार्यालयांनी विकसित केल्या आहेत. यातील काही प्रकल्प स्वतंत्रपणे विकसित झाल्यामुळे काही कार्याची पुनरावृत्ती (Duplication), ॲप्समधील समन्वय व संवादाचा अभाव (Interoperability ची कमतरता), डेटा संरचनेत सुसूत्रता नसणे, शेतकरी व अधिकारी यांना काही प्रणालींत असमाधानकारक व विस्कळीत अनुभव, संसाधनांचा अकार्यक्षम वापर इ. प्रमुख अडचणीना सामोरे जावे लागत आहे. कृषि विभागामार्फत विकसित प्रणालींची खालील तीन मुख्य गटात वर्गीकरण करता येईल:

1. शेतकरी-केंद्रित ॲप्स आणि पोर्टल्स - उदा. महा�DBT, महाविस्तार इ.
2. विभागातील अंतर्गत कामकाजासाठीचे ॲप्स - उदा. महा कृषि, CROPSAP इ.
3. केंद्र शासन किंवा इतर विभागांचे प्लॅटफॉर्म - उदा. AgriStack, PMFBY व CCE App, Digital Crop Survey इ.

यापुढे भविष्यात देखील नव्या गरजांनुसार आणि तंत्रज्ञानातील प्रगतीनुसार या प्रणालींमध्ये बदल, सुधारणा होत राहणार आहेत. मात्र आता संपूर्ण विभागासाठी एकसंघ, एकात्मिक (Integrated) व परस्परसंलग्न डिजिटल प्रणाली (Digital Ecosystem) तयार करण्याबाबत विभागाने निर्णय घेणे आवश्यक ठरत आहे. राज्य शासनाने "कृत्रिम बुद्धिमत्ता आणि उदयोन्मुख तंत्रज्ञानाचा वापर करून कृषि क्षेत्रात परिवर्तन घडवून आणण्यासाठी महाराष्ट्र कृषि-कृत्रिम बुद्धिमत्ता (MahaAgri-AI) धोरण २०२५-२०२९ संदर्भाक्ति शासन निर्णय दि.२४.०६.२०२५ अन्वये जाहीर केले आहे. या धोरणाच्या अंमलबजावणीसाठी शासनाने कृत्रिम बुद्धिमत्ता व ॲप्लिकेशन नाविन्यता केंद्राची (AI & AgriTech Innovation Centre- AIAIC) स्थापना केली आहे. या संरथेमध्ये मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी

(Chief Technology Officer-CTO) यांची करारपद्धतीने नियुक्ती देखील केली असून त्यांच्या तांत्रिक कौशल्यांचा संपूर्ण कृषि विभागासाठी योग्य व प्रभावी वापर केल्यास तसेच एकाच तांत्रिक नेतृत्वाखाली संपूर्ण कृषि विभागातील सर्व IT उपक्रम आणल्यास सर्व डिजिटल कामकाज तांत्रिकदृष्ट्या मजबूत, धोरणात्मकदृष्ट्या सुसंगत आणि एकत्रित राहील ही बाब विचारात घेऊन AIAIC मधील मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी (CTO) यांना कृषि विभागातील सर्व IT व डिजिटल उपक्रमांचे “तांत्रिक प्रमुख (Technical Head)” म्हणून नामनिर्देशित करण्याबाबतची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती, याबाबत शासन आता पुढीलप्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय:-

१. कृषि विभागाच्या अधिनस्त सथापन कृत्रिम बुद्धिमत्ता व अंग्रीटेक नाविन्यता केंद्र, मुंबई येथे करार पद्धतीने नियुक्त करण्यात येणाऱ्या मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी यांना -कृषि विभागाचे IT व डिजिटल प्रणालींचे तांत्रिक प्रमुख (Technical Head) म्हणून नामनिर्देशित करण्यात येत आहे. विभागातील सर्व विभाग प्रमुखांच्या अधिनस्त हाती घेण्यात येणाऱ्या सर्व प्रकारच्या IT व डिजिटल विकासाचे काम त्यांच्या तांत्रिक मार्गदर्शनाखाली तसेच पर्यवेक्षणाखाली करण्यात यावे.
२. कृषि विभागाच्या विविध राज्यस्तरीय कार्यालयांतील (कृषि आयुक्तालय, नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प, SMART प्रकल्प, MCAER इ.) सर्व IT टीम्स, सिस्टम इंटिग्रेटर्स (SI), टेक्नोलॉजी पार्टनर व कन्सल्टेंट हे थेट मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी, AIAIC यांच्या तांत्रिक नेतृत्वाखाली, मार्गदर्शनाखाली व पर्यवेक्षणाखाली काम करतील.
३. कृषि विभागातील सर्व IT व डिजिटल विकासासाठी राज्यस्तरावरून समग्र दिशादर्शन आणि धोरणात्मक मार्गदर्शन अतिरिक्त मुख्य सचिव (कृषि) यांच्या स्तरावरून दिले जाईल. त्यास अनुसरून मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी, AIAIC यांनी कृषि विभागातील खालील अधिकाऱ्यांशी समन्वय साधून तसेच, त्यांच्याशी निगडीत विविध उपक्रमांबाबत त्यांचे मार्गदर्शन व Vision लक्षात घेऊन प्रणाली विकसित करतील तसेच त्यांना कामाच्या प्रगतीबाबत नियमित अहवाल सादर करतील:
  - अ. कृषि आयुक्त - विभागाच्या सर्व IT प्रणालींसाठी
  - आ. प्रकल्प संचालक, नादेकृसंप्र - प्रकल्प संबंधित डिजिटल यंत्रणांसाठी
  - इ. प्रकल्प संचालक, SMART - प्रकल्प संबंधित प्रणालींसाठी
  - ई. महासंचालक, MCAER
४. व्यवस्थापकीय संचालक, AIAIC - महाअंग्री-एआय धोरणांतर्गत उपक्रमांसाठी मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी, AIAIC यांनी वेळोवेळी उपरोक्त अधिकाऱ्यांना त्यांच्या कार्यालयाशी निगडीत कामाबाबत प्रगतीचा, अडचणी, समन्वयाची गरज आणि पुढील कृती याबाबत नियमित माहिती देतील व त्यांचे आवश्यक मार्गदर्शन घेतील.
५. कृषि विभागाच्या विविध IT उपक्रमांसाठी नियुक्त केलेल्या तांत्रिक मनुष्यबळाचे तसेच सिस्टीम इंटिग्रेटर व सल्लागार संस्थांचे कुशल व्यवस्थापन करणे, त्यांच्या कामाचे नियमीत मुल्यमापन करणे व त्याचा अहवाल संबंधित कार्यालय प्रमुखांना तसेच अमुस (कृषि) यांना सादर करणे ही प्रमुख जबाबदारी मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी, AIAIC यांची राहील.

५. मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी, AIAIC, यांच्या मुख्य जबाबदाच्या:
- अ. कृषि विभागासाठी एकात्मिक डिजिटल आर्किटेक्चर विकसित करणे
  - आ. सध्याच्या व भविष्यातील सर्व प्रणाली एकमेकांशी जोडणे
  - इ. स्वतंत्र अॅप्स / प्रणालीऐवजी प्लॅटफॉर्म-आधारित रचना लागू करणे
  - ई. डेटा स्टॅण्डर्ड, API व गवर्नन्स फ्रेमवर्क तयार करणे
  - उ. शेतकरी आणि अधिकारी यांच्यासाठी User Experience सुधारित करणे
  - ऊ. क्लाऊड, स्केलिंग आणि सायबर सुरक्षेवर भर देणे
  - ऋ. AgriStack, IndiaAI Mission सारख्या राष्ट्रीय उपक्रमांशी जोडणी करणे
  - लू. कृषि विभागाच्या प्रणालींमध्ये कृत्रिम बुद्धिमत्तेचा वापर वाढविणे.
  - ए. कृषि विभागाच्या IA उपक्रमांच्या नियमित आढावा बैठकीआधी मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी, AIAIC यांनी संबंधित सर्व कार्यालयांशी अंतर्गत तांत्रिक बैठक घेऊन तयार केलेला आढावा सादर करतील.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेताक २०२५१२०१९१४३७९२०१ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(श्रीकांत आंडगे)
उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रति,

- १. मा. राज्यपालांचे सचिव, महाराष्ट्र राज्य.
- २. मा. मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई यांचे अपर मुख्य सचिव
- ३. मा. उप मुख्यमंत्री, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई यांचे खाजगी सचिव
- ४. मा. मंत्री (कृषि/ फलोत्पादन) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ५. मा. राज्यमंत्री (कृषि) यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
- ६. मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र राज्य, मंत्रालय, मुंबई
- ७. अपर मुख्य सचिव (कृषि), कृषि व पदुम विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ८. आयुक्त (कृषि), कृषि आयुक्तालय, महाराष्ट्र राज्य, पुणे.
- ९. प्रकल्प संचालक, नानाजी देशमुख कृषि संजीवनी प्रकल्प, मुंबई
- १०. महासंचालक, कृषि शिक्षण व संशोधन परिषद, पुणे
- ११. प्रकल्प संचालक, SMART प्रकल्प, पुणे
- १२. व्यवस्थापकीय संचालक, कृत्रिम बुद्धिमत्ता व अंग्रीटेक नाविन्यता केंद्र (AIAIC), मुंबई.
- १३. मुख्य तंत्रज्ञान अधिकारी (CTO), कृत्रिम बुद्धिमत्ता व अंग्रीटेक नाविन्यता केंद्र, मुंबई.
- १४. सर्व विभागीय कृषि सह संचालक, महाराष्ट्र राज्य.
- १५. सर्व जिल्हा अधीक्षक कृषि अधिकारी/तालुका कृषि अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य.
- १६. महालेखापाल-१/२ (लेखा व अनुज्ञेयता) (लेखा परीक्षा), मुंबई/नागपूर
- १७. संचालक, अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, मुंबई.
- १८. निवड नस्ती १३-अे.